

Βιβλιοπαρουσίασις

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ

Γιατί τὸ Βυζάντιο

Ἐκδόσεις «Ἑλληνικά Γράμματα»,
Ἀθήνα 2009, σελίδες 292.

Κατ' ἐπανάληψιν ἔχει ἐπισημανθῆ ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ ἀναθεωρήσουμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες τὴν ὀπτική εἰκόνα πού ἔχουν γιὰ τὴν μεγάλη Μεσαιωνική περίοδο τῆς Ἱστορίας μας, πού ὀνομάζεται ἐπιστημονικῶς *Βυζάντιο*.

Εἶναι δραματικό ὅτι γιὰ τὴν μεγάλη αὐτὴν περίοδο τῆς Ἱστορίας μας ἔξακολουθοῦν νὰ ἐπικρατοῦν ἡ ἄγνοια καὶ οἱ εὐκολοὶ ἀφορισμοὶ περὶ κυριαρχίας τῶν «δολίων κληρικῶν», περὶ «αὐλικῶν συνωμοσιῶν», περὶ κράτους ὅπου κυριαρχοῦσαν οἱ φόνοι καὶ οἱ δηλητηριάσεις πολιτικῶν ἀντιπάλων.

Αὐτὲς εἶναι οἱ κατηγορίες πού ἐκτοξεύονται μέχρι στιγμῆς κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ ξένους ἱστορικούς, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, καὶ ἔχουν καταστή ἓνα ἀπὸ τὰ ἰδεολογήματα πού στοιχειώνουν τὴν Ἱστορία μας καὶ σκοπὸ ἔχουν τελικὰ νὰ καταλύσουν τὸν συνεχιστὴ τοῦ Βυζαντίου, δηλ. τὸ νέο Ἑλληνικὸ Κράτος, πού ἐμπόδιζε τὰ μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων σχέδια.

Βεβαίως, σὲ κάθε κράτος ὑπάρχουν μελανὰ στίγματα, ἀλλὰ

τὸ Βυζάντιο εἶναι κατ' ἐξοχὴν «φωτεινὴ» περίοδος τῆς Ἱστορίας, ἓνα κράτος ποὺ ἐπὶ δέκα καὶ πλέον αἰῶνες, ὄχι μόνον ἐμάχετο κατὰ τῶν ἐξ Ανατολῶν καὶ ἀπὸ Βορρᾶ εἰσβολέων καὶ καταστροφῶν, ἀλλὰ καὶ διετήρησε, ἀνέπτυξε καὶ διέδωσε τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸ σὲ δεκάδες νέων λαῶν ποὺ ἔφθασαν στὴν Εὐρώπη κατὰ τὴν πορεία τῶν αἰῶνων τῆς κυριαρχίας του.

Εἶναι μιὰ περίοδος τῆς Ἱστορίας μας, γιὰ τὴν ὁποία ἔχομε κάθε δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθῆκον νὰ αἰσθανόμεθα ὑπερηφάνεια.

Εἶναι πολὺ «καθαρότερη» ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη μεσαιωνικὴ περίοδο τῶν Δυτικῶν κρατῶν, ὅπου πράγματι ἡ δολοπλοκία, ἀλλὰ καὶ ἡ κυριαρχία τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τοῦ Πάπα, διεμόρφωσαν τὴν πορεία τῶν πραγμάτων.

Ἀντιθέτως, στὸ Βυζάντιο, ἡ Ἐκκλησία παρέμεινε πάντοτε μιὰ ἀπὸ τίς συνιστώσες τοῦ κράτους, ποὺ διετήρησε ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας του τὸν ἀπολύτως κοσμικὸ χαρακτήρα του, ἔστω καὶ ἂν οἱ τελετές του διεκρίνοντο ἀπὸ κάποια ἱερατικότητα, σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς κληρονομίᾳς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἄν στὴν Ελλάδα ἔχομε ἐσφαλμένες ιδέες, στὴν Δυτικὴ Εὐρώπη τὸ Βυζάντιο παραμένει σχεδὸν ἄγνωστο στὸ εὐρὸ κοινό. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι δυσχερῆς ἡ πρόσβασις πρὸς αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἔρευνητές.

Τὰ ἀρχαιακὰ μνημεῖα τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶναι εὐκόλως νοητὰ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσα καὶ τὴν διατύπωσή τους σὲ μὴ Ἑλληνες ἀναγνώστες, καθὼς ἐκεῖνοι ἔχουν ἔλθει – ἂν ἔχουν πράγματι ἔλθει – σὲ ἐπαφὴ μόνον μὲ τὴν ἀττικὴ διάλεκτο.

Ἡ μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ διαφέρει ἀρκετὰ στὴν χρῆση καὶ τὸ νόημα τῶν αὐτῶν λέξεων, ἐνῶ ἔχουν εἰσέλθει κατὰ τὴν πορεία τῶν 11 αἰῶνων τοῦ Βυζαντινοῦ βίου πολλὲς νέες λέξεις γιὰ νὰ ἀποτυπώσουν νέες καταστάσεις.

Ἔτσι οἱ γνῶστες τῆς παπυρολογίας ἢ τῶν ἀρχαίων χειρογράφων δὲν ἔχουν εὐκόλα πρόσβαση στὶς πηγές τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐπειτα, ἡ ἐπίδρασις τῆς παπικῆς προπαγάνδας τῆς ἐποχῆς τοῦ Σχίσματος καὶ ἐν συνεχείᾳ δὲν ἔπαυσε ποτέ.

Τέλος σὲ αὐτὴν τὴν δεινὴν στάση ἔναντι τοῦ Βυζαντίου προσετέθη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ φοβία περὶ ἐπεκτάσεως τῆς Ρωσίας τὸν νότο καὶ ἀνασυστάσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, κάτι ποῦ θὰ ἀκύρωνε ὅλες τὶς φιλοδοξίες τῶν νέων κρατῶν τῆς Δύσεως γιὰ κοσμοκρατορία.

Ὁ φόβος γιὰ τὴν «Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία», ὅπως τὴν ἀπεκάλουν γενικῶς στὴν Δύση μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐδημιούργησε ὅλον τὸν μῦθο περὶ «παρακμῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας», ποῦ καλλιέργησαν τόσο ὁ Μοντεσκιὲ στὴ Γαλλία κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα ὅσο ὁ Γίββων στὴν Ἀγγλία κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ ὁ Φαλμεράνερ στὴν Γερμανία κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα.

* * *

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐκτενῆ εἰσαγωγή, ἐρχόμεθα στὸ βιβλίο ποῦ «ἐπυροδότησε» τὶς σκέψεις αὐτές.

Πρόκειται γιὰ τὴν ἐν μεταφράσει ἐργασία τῆς κ. Ἐλένης Γλύκατζη-Ἀρβελέρ, Ὁμοτ. Καθηγητρίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόνης, ὑπὸ τὸν τίτλο: *Γιατὶ τὸ Βυζάντιο* (ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, σελ. 288, εἰκ. ἐκτὸς κειμένου, εὐρῶ 20,50).

Ὅπως ἡ ἴδια τονίζει στὴν εἰσαγωγή της, τὸ βιβλίο ἀπευθύνεται πρωτίστως στὸν μέσο Γάλλο, ἀφοῦ ἐκεῖ ἐξεδόθη ἀρχικὰ, ἀλλὰ καὶ στοὺς γαλλομαθεῖς.

Εἶναι κείμενο ἐκλαϊκευτικό, γραμμένο ἀπὸ κατ' ἐξοχὴν εἰδικὸ ἐπιστήμονα, ποῦ ἀποσκοπεῖ στὴν διαφώτιση τοῦ κοινοῦ γιὰ ἓνα θέμα ποῦ συνετάραξε τὴν Εὐρώπη πρὸ μερικῶν ἐτῶν, ὅταν ἡ περιφνημὴ ἐκείνη «Ἱστορία τῆς Εὐρώπης» ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ Καθηγητοῦ Ζὰν-Μπατίστ Ντυροζέλ, ἄφησε συνειδητὰ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Εὐρώπης ὄχι μόνον τὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ καὶ σύμπαντα τὸν Ἑλληνικὸ κόσμο τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς καὶ τὸν Σλαβικὸ κόσμο ἐπίσης, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη προσδιορίσει ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἱστορίας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Τὸ Βυζάντιο δὲν διδάσκεται ἐπαρκῶς στὴν Γαλλία, στὴν Μέση Ἑκπαίδευση. Ἀντιθέτως, στὴν Ἑλλάδα οἱ μαθητὲς διδάσκονται ἐκτενῶς τὴν ἱστορία τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ Καρλομάγνου (καὶ παλαιότερα ἀκόμη) μέχρι τοῦ Β' Παγκ. Πολέμου.

Οί Λουδοβῖκοι τῆς Γαλλίας καὶ οἱ Ἑρῶκοι τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶναι ἄγνωστοι στὸν μέσο Ἑλληνα γυμνασιόπαιδα.

Οἱ Λέοντες καὶ οἱ Βασίλειοι, οἱ Ἰωάννηδες καὶ οἱ Κωνσταν-

τῖνοι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι σχεδὸν ἀπολύτως ἄγνωστοι στὴν Γαλλία, ἐνῶ στὴν Ἀγγλία, ὅπου τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα διαφέρει σημαντικά, εἶναι πιθανὸν ὅτι ὑπάρχουν μαθητὲς ποὺ ἔχουν ἀποφοιτήσῃ τοῦ σχολείου χωρὶς νὰ ἔχουν ποτὲ ἀκούσει περὶ Ἑλλάδος, Ἑλλήνων καὶ Βυζαντινῶν.

Σὲ αὐτὸ τὸ κοινὸ ἀπευθύνεται ἡ κ. Αρβελέρ. Καὶ μιμεῖται κατὰ τὸν τίτλο τὸ παλαιότερο βιβλίον τῆς Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ζακελὶν ντὲ Ρομιγιὺ «Pourquoi la Grèce» (1992), ποὺ εἶχε γραφῆ γιὰ ἀνάλογη αἰτία, ὅταν στὴν γαλλικὴ ἐκπαίδευση ἐπεχειρήθη ἡ κατάργησις τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Ἡ κ. Αρβελέρ ἔγραψε, διότι ὅπως τονίζει: «Στόχος μου λοιπὸν, νὰ βάλω, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔστω καὶ ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ λάθρα σχεδόν, τὸ Βυζάντιο στὴ θέση ποὺ τὰ ἐπιτεύγματά του μᾶς ὑπαγορεύουν: νὰ πῶ συνοπτικά, ἐννοῶ, αὐτὸ ποὺ τὸ ἀναδεικνύουν ὡς τὴν πρώτη εὐρωπαϊκὴ αὐτοκρατορία καὶ ποὺ ἐξηγοῦν ὄχι μόνον τὸ πολιτιστικὸ μεγαλεῖο του (καὶ αὐτὸ ἀνεπαρκῶς ἀκόμη γνωστό), ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσυνήθη γιὰ παγκόσμια δύναμη (ὅπως ἦταν κάποτε τὸ Βυζάντιο) μακροβιότητά του. Φυσικὸ ἐπακόλουθο ἢ πλούσια ἀκτινοβολία τοῦ Βυζαντίου σὲ ἐκτενέστερη γεωγραφικὴ βάση (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Βαλκάνια καὶ τὴ Ρωσία, καλύπτει καὶ εὐρὺ χωρὸς στὴ Μέση Ἀνατολή) καὶ μὲ ἐπιβιώσεις ποὺ δημιουργοῦν πολιτιστικὴ ἀλληλεγγύη ἀνάμεσα σὲ λαοὺς ξένους κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ συχνὰ ἐχθρικά διακειμένους μεταξύ τους».

Τὸ βιβλίον ἐκυκλοφόρησε ἀρχικῶς στὴν Γαλλία, ὅπως ἐσημειώσαμε, καὶ ἀκολούθως ἔγινε ἡ ἐλληνικὴ ἔκδοσις του, ἢ ὅποια διακρίνεται γιὰ τὴν καλαισθησίαν της.

***

Στὸ βιβλίον παρέχεται ἡ γενικὴ εἰκόνα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου προοιδαίζουν ἀμέσως τὸν ἀναγνώ-

στη: Ίδρυση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, Σταθμοὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας καὶ ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα, «Τοῦ χρόνου στὴν Κωνσταντινούπολη», Ἀπὸ τὸν ἕνα Κωνσταντῖνο στὸν ἄλλο, Κωνσταντινούπολη καὶ

Μικρὰ Ἀσία, Μακεδονία καὶ Θεσσαλονίκη, Μεσόγειος, Βασιλεὺς καὶ Βασιλεύουσα, Βασιλεία καὶ Τερωσύνη, Βυζαντινοὶ πολῖτες καὶ ξένοι ὑπήκοοι, Ὁ γειτονικὸς κόσμος, Λαοὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ Βυζάντιο, Τὸ Μεταβυζάντιο.

Καθίσταται προφανές, ὅτι ἔχουν καλυφθῆ ὅλες οἱ πλευρὲς τῆς ἰδεολογίας καὶ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τοῦ Βυζαντίου, δηλαδή ὅτι ἡ συγγραφεὺς ἔχει ἐπικεντρωθῆ σὲ ἐκείνες τὶς ἱστορικὲς παραμέτρους ποὺ ἐπιτρέπουν τὴν καλύτερη κατανόηση τῆς κρατικῆς ὑποστάσεως τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ βιβλίο ἀπευθύνεται ὄχι μόνον στὸ γαλλικὸ κοινό, ἀλλὰ καὶ στοὺς γαλλομαθεῖς καὶ στοὺς φοιτητὲς ὅλου τοῦ κόσμου, ἀκόμη ὅμως καὶ στοὺς ἐπιστήμονες, καθὼς περιλαμβάνει κάποιες σκέψεις ποὺ εἶναι σκόπιμο νὰ τεθοῦν πρὸς συζήτηση στὴν ἐπιστημονικὴ κοινότητα, ὄχι πλέον ὡς κεκτημένα τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ ὡς θέματα ποὺ ἀξίζει νὰ θεωρηθοῦν ἐκ νέου καὶ νὰ συζητηθοῦν ἐξ ὑπαρχῆς.

Ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχει τὴν μορφὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πονήματος μὲ τὴν πληθώρα τῶν ὑποσημειώσεων, ποὺ ἐνσυνειδήτως δὲν περιελήφθησαν γιὰ νὰ μὴ κουράσουν τὸν ἀναγνώστη, καὶ ἔτσι νὰ διευκολυνθῆ αὐτὸς στὴν συνεχῆ ἀνάγνωση, εἶναι ἀπολύτως ἐπιστημονικὸ βιβλίο καὶ γραμμένο μὲ πάθος γιὰ τὸ Βυζάντιο ποὺ ἀντιπροσωπεύει μεγάλο μέρος τῶν νεοελληνικῶν βιωμάτων, εἴτε τὸ ἀντιλαμβάνομεθα εἴτε ὄχι.

Κριτικὴ-Παρουσίαση:
Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου
Ἔστια, 14.11.2009, σελ.8

